

Tarihsel Çıkarım Olarak Distopya: George Orwell'in Yitirilmiş Gelecek Tasavvuru

Ömür Yanar*

Giriş

Doğrusal zaman olarak geride kalmış olan her türlü hadisenin insanın hafızasında dolaysız biçimde işlenmesinden “geçmiş” olarak söz edilir.¹ Ancak; doğrusal zaman dolayısıyla insanın söz konusu geçmişi yeniden yaşama imkânının bulunmaması geçmişi pasif bir olgu haline getirmemektedir. Hafızanın hareketsiz bir bilgi deposu olmayıp duyular aracılığı ile edinilen verileri; ihtiyaç, beklenti ve hedeflerimiz doğrultusunda değiştirip dönüştüren aktif ve dinamik bir süreç olması² sebebiyle geçmiş şeyler arasında yer alan ve şimdiki zamana yön vermeleri sona ermiş gibi gözükkenler uygun zamandaki çağrışım ile yeniden hatırlanabilmekte, hafızalardan yeniden doğarak gündelik hayata müdahil olabilmektedirler.³ Geçmişte olan bir hadise süreç içerisinde insanların hafızasındaki imgelemi şeklinde de olsa içinde bulunan anı etkileyebilmektedir. Bu sebeple, William Walker'ın “Past is never dead. It's not even past (Geçmiş asla ölmüş değildir. Geçmiş bile değildir)” şeklinde ifade ettiği üzere, geçmişte başlamış bir olay, hiçbir zaman bitmemekte, yok olmamakta ve zaman içinde şekilden şekle girip dönüşüp dursa da hafızalarda taşınan izler ile var olmaya devam etmektedir.⁴ Söz konusu olaylar ile ilgili hafızalarda saklanan şekil ve izlerin değişim geçirmesi veya unutulması da geçmiş zamanın gerek bireysel

* Arş. Gör., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Kahramanmaraş/TÜRKİYE, oyanar@ksu.edu.tr ORCID: 0000-0003-2035-1564 DOI: 10.37879/9789751749987.2022.5

1 Eric J. Hobsbawn, *Tarih Üzerine*, çev. Osman Akınbay, Agora Kitaplığı, İstanbul 2009, s. 12.

2 Selçuk Budak, *Psikoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2003, s. 121; Banu Cangöz, “Geçmişten Günümüze Belleği Açıklamaya Yönelik Yaklaşımlara Kısa Bir Bakış”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22/1 (2005), s. 51-62

3 Tayfur Erdoğan, “Açık Tarihçilik: Tarih İnşasında Tartışmalı Konular-Yeni Eğilimler-Yeni İmkanlar”, *Cogito*, S. 73, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013, s. 412.

4 Erdoğan, *age.*, s. 413.

yaşama etkisi ve gerekse uygarlık, kültür ve gelenek açısından etkisizleşme anlamında geçip gittiği anlamına gelmemektedir.⁵ Kısacası “geçmiş zaman” hafızanın arşiv fonksiyonu işlevi gördüğü bir temelde, bize farklı şekil ve formlarda kesintisiz bir biçimde dalgalar halinde dönerek her an bireysel ve toplumsal yaşamımızda etkin, işlevsel ve bağlayıcı bir hal almaktadır.

Kişinin başta hafıza olmak üzere zihinsel durumlarının, içe bakış yöntemiyle dolaysız olarak farkında olması ise ancak bilinç aracılığıyla olabilmektedir. Bu mealde bilinç, salt bir uyanık olma durumu olmayıp kişinin kendi kendinin farkında olması, kendilik bilincine kadar farklı zihinsel durumları ifade etmektedir.⁶ İnsanın bilinç aracılığıyla farkında olduğu veya temelde kavradığı şey, kendisinin doğrudan doğruya geçmişi ve az sonra olacak olan gelecek gibi iki kısımdan oluşan bir süre yoğunluğudur. Bilinç, bu iki süre yoğunluğu (geçmiş ve gelecek) arasında ince bir köprü inşa ederken, bilincin oluşmasında birinci dereceden görev alan hafıza, bu noktada, geçmişi kendinde bulundurarak, tarihin oluşmasını da sağlar. Böylelikle bilinç ve tarih kökenden birbirlerine bağlanırlar. Bu durumda bilincin, fiili olarak artık var olmayan şeyi ezberde bulundurmamak ve henüz var olmamış olan gelecekteki şeyin üzerine bindirmek gibi bir işlevi olduğu söylenebilir.⁷ Burada fiili olarak artık var olmayan şeyden kast edilen ise insan bilincinin sürekli bir boyutu; insan toplumunun kurumları, değerleri ve diğer kalıplarının kaçınılmaz bir bileşenidir.⁸ İnsanın hiçbir davranışının nedensiz, rastgele ya da şansa bağlı olamayacağından hareketle, bu artık var olmayan şeyin aynı zamanda insanın tarih bilinci olup genelde insan davranışlarını özelde ise ortaya konulan her türlü yazının, yapıtın bilinç dahilinde olan kısmını teşkil ettiği söylenebilir.

1. Tarih Bilinci ve Gelecek Öngörüsü Bağlamında Distopya Yazını

“Tarih bilinci”ni en genel ifade ile tarihin ne olduğunu algılama, kavrama, yorumlama yani tarihsel bilginin bilincinde olmak olarak ifade etmek mümkündür.⁹ İnsanın öğrenme, hafıza ve deneyime dayalı eyleminin

5 Arslan Toprakkaya, “Geçmiş Zaman” Gerçekten “Geçmiş” midir?”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1/4 (2008), s. 572.

6 John Locke, *İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme*, çev. V. Hacıkadiroğlu, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul 2004, s. 9, 2

7 Henri Bergson, *Zihin Kudreti*, çev. Miraç Katırcıoğlu, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1989, s. 15.

8 Hobsbawn, *age.*, s. 13.

9 Macit Gökberk, “Tarih Bilinci”, *Değişen Dünya Değişen Dil, Yapı Kredi Yayınları*, İstanbul, 1997, s. 47.

büyük bir kısmını teşkil eden bu bilinç, günlük yaşamımızdaki pratikleri yönlendirmekte, değerleri etkilemekte, kimlikleri oluşturmakta ve meşruiyet söylemleri geliştirmektedir. Etnik, inançsal, sınıfsal vs. tüm değerlerimiz tarih bilincimiz üzerinden değer ve meşruiyet kazanmaktadır.¹⁰ Şimdi ki zamanda bulunan insanın, davranışları, yaratımları, dünyaya ve yaşama bakış tarzı büyük oranda tarih bilincinin ürünüdür. Bireyin yaşantısı, hayatı anlamlandırması ve yorumlaması büyük oranda geçmiş zamana dair ilişkisi ile yakından ilgilidir. Bu sadece birey açısından değil, bireyin içinde yaşadığı ve mensubu olduğu toplum için de böyledir. Tarih niçindir sorusunu:

“Benim yanıtlım, tarihin insanın kendine ilişkin bilgisi “için” olduğudur. Kendini bilmesinin insan için “ önemli olduğu düşünülür genellikle, kendini bilme burada sah kendi kişisel özelliklerini, onu öteki insanlardan ayıran şeyleri bilme değil, insan olarak yapısını bilme demektir. Kendinizi tanımanız ilkin bir insan olmanın ne demek okluğunu bilmeni; ikincisi, olduğunuz insan olmanın ne demek olduğunu bilmeniz, üçüncüsü, olduğunuz insan olmanın ve başka biri olmamanın ne demek olduğunu bilmeniz anlamına gelir. Kendinizi bilmeniz ne yapabileceğinizi bilmeniz anlamına gelir, kimse ne yapabileceğini denemeden bilemediği için de, insanın ne yapabileceği konuşandaki tek ipucu ne yaptıdır. Öyleyse, tarihin değeri bize insanlığın ne yaptığını, böylece insanın ne olduğunu öğretmesidir.”¹¹

şeklinde yanıtlayan Collingwood da insanlık tarihinin geçmişteki bir kesitini öğrenmenin, aynı zamanda insanın mensup olduğu çağı ve toplumunu anlaması anlamına geldiğini ifade ederek tarih bilincinin çağdaş hayatı, geçmiş hayatın bir tekâmülü olarak yakından anlattığını vurgulamıştır.

Tarih bilinci sadece şimdiyle değil aynı zamanda gelecek ile de dinamik bir ilişki içerisinde bulunmaktadır. Zira, insanlar kolektif olarak, gelecek hakkında öngörülede bulunmalarını sağlayacak bilgileri edinmek için tarihsel verilere bakmaya eğilimlidirler. Gerçek dünyayla ilgili bütün öngörüler, büyük ölçüde geçmişte gerçekleşen olaylara bakılarak gelecek hakkında yapılan çıkarımlara dayanmaktadır. Bununla birlikte, insan zihni bir zaman akışı içinde geçmişi hatırlayarak, umut ya da korku ile geleceği yordama işlevi görür. Dolayısıyla, bütün insanlar ve toplumlar kendi konumlarını geçmişlerine bakarak olumlu ya da olumsuz bir şekilde tanımlarken geleceklerini de bu temelde öngörebilmektedirler. Bu hayatın

10 İlhan Tekeli, “Siyasetçilerin Tarihle İlişki Kurma Ahlakı Üzerine”, *Cogito, Yapı Kredi Yayınları*, İstanbul 2013, s. 283.

11 R. G. Collingwood, *Tarih Tasarımı*, çev. Kurtuluş Dinçer, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2010, s. 46.

her alanında değişmez bir realitedir. Devlet politikası oluşturmaktan, insan hayatının sıradan bilinçli süreçlerine kadar her şey geleceği görmeyi çalışmayı gerektirir ve insanlar bu çabalarını genellikle geleceğin geçmişle sistematik bir bağının bulunduğu, geçmişin koşul ve imkanlarının tekdüze bir sıralanmandan ibaret olmadığı gibi doğru bir varsayıma dayandırırlar.¹² Bu haliyle, insanın geleceğe yönelik her türlü tasavvurunun geçmiş üzerine şekillendiğini dolayısıyla tarih bilincinin öngöründe bulunma ufkunu da içerdiğini hatta insanların tarih tarafından yapıldığı ve kaderlerinin onun tarafından biçimlendirildiğini söylemek mümkündür.¹³

Tarih bilincinin temel çerçevesi çizilen varsayımları ve belirleyici işlevselliği doğrultusunda distopyaların ortaya çıkış koşullarına dair bir analogi yapmak her şeyden önce 20. yüzyılın ilk yarısı üzerinde düşünmeyi gerektirmektedir. 20. yüzyılın ilk yarısı totaliter liderlerin ve iktidarlarının, ideolojileri temelindeki pratik uygulamalarında baskı ve şiddete başvurdukları bir dönem olmuştur. Dünyayı sürükleyen kör ve sağır güçlerin, yalvarıp yakarmaları dinlemediği, korkunun ve kaygının egemen olduğu, geleceğe güvenin adeta yok olduğu bu dönemde özelde Platon'dan beri mümkün bir toplum düşü olan ütopyalar peşinden koşan Avrupa insanında, genelde ise dünyada bir ümitsizlik hâkim olmuştur. Ardı ardına gelen otoriter iktidarların yaptığı kitlesel katliamlar, işkenceler ve sürgünler ile küçük düşürdüğü insanlığın içine düşürüldüğü durum dönemin aydınının ruhunda derin yaralar açmıştır. Albert Camus'un "Korku Çağı"¹⁴, Hobsbawn'ın "Felaket Çağı"¹⁵ olarak nitelediği bu dönemde yazınsal gündemi artık aydınlanmacı modernizmin ütöpik yanılsamaları değil, sosyal gerçekliği yorumlayan distopik bilinç yaralanmaları oluşturmaya başlamıştır. Bu doğrultuda, Biz (Yevgeni Zamyatin, 1921), Cesur Yeni Dünya (Aldous Huxley, 1932) adlı distopyaları Mussolini İtalyası, Nazi Almanyası ve Stalin SSCB'si gibi totaliter rejimlerin aşırı uygulamalarıyla patlak veren II. Dünya Savaşı'nın ardından yazılan 1984 (George Orwell, 1948), Fahrenheit 451 (Ray Bradbury, 1954), Sineklerin Tanrısı (William Golding, 1954) gibi distopyalar takip etmiştir. Bu distopik yazınların hepsi de yazarlarının yaşadığı çağın sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik koşulları tarafından belirlenmiştir. Yazarlar, çağın çözümlerinin boyutu ve kaotik ortamının izdü-

12 Hobsbawn, *age.*, s. 45-48.

13 Fernard Braudel, *Tarih Üzerine*, çev. M. Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi, Ankara 1992, s. 31.

14 Albert Camus, "Korku Çağı", *Denemeler*, çev. Sabahattin Eyboğlu-Vedat Günyol, Say Yayınları, Ankara 1998, s. 57-59

15 Eric J. Hobsbawn, *Kısa 20. Yüzyıl 1914-1991 Aşırıklar Çağı*, çev. Yavuz Alogan, Sarmal Yayınevi, İstanbul 1996, s. 31, 32.

şümü temelinde bir gelecek resmetmişlerdir. Nitekim bu yazarlar arasında bulunan George Orwell'in da bu doğrultuda açıklamalarda bulunduğu görülmektedir. Orwell'in "Neden Yazıyorum" adlı otobiyografi niteliğindeki eserinde:

"İlk olarak, uygun olmayan bir meslekte beş yıl geçirdim (Burma'da Hint İmparatorluk Polisi olarak); ardından yoksulluk çektim ve başarısızlık hissini yaşadım. Bu, otoriteye olan doğal nefretimi artırarak, ilk defa çalışan sınıfların varlığının tamamen farkına varmama yol açtı. Burma'daki iş ise, emperyalizmin doğasını biraz olsun anlamamı sağladı. Ancak bu deneyimler, kesin bir politik yönelime sahip olmam için yeterli değildi. Ardından Hitler, İspanya İç Savaşı vs. geldi. 1935'in sonunda hâlâ kesin bir karara varamamıştım. İspanya İç Savaşı ve 1936-37 yıllarındaki diğer olaylar durumu değiştirdi ve ondan sonra nerede durduğumu bilmeye başladım. 1936'dan bu yana yazdığım ciddi eserlerin her satırı, doğul doğrudan ya da dolaylı olarak, totalitarizme *karşı durarak* ve -benim anladığım biçimiyle- demokratik sosyalizmi *destekleyerek* yazıldı. Benimki gibi bir dönemde insanın bu tür konular hakkında yazmaktan kaçınabileceğim düşünmek bence saçmalık. Herkes şu ya da bu biçimde bunlar hakkında yazıyor. Bu, basitçe, hangi tarafta durduğunuz ve hangi yaklaşıma sahip olduğunuzla ilgili bir mesele. Ve politik eğilimlerinin bilincine vardıkça, insanın, estetik duygusundan ve entelektüel duruşundan taviz vermeksizin politik davranma olanağı da artıyor."¹⁶

şeklindeki açıklaması da tesadüfi bir durumun olmadığı, yukarıda çizilen çerçeveye paralel olarak bir neden-sonuç ilişkisinin söz konusu olduğu söylenebilir. Bu söylemler, Simmel'in tarihsel bilme kuramının kişinin hayal etmesi, istemesi ve hissetmesi ve dolayısı ile her şeyin insanın ruhunun yansması olduğu savını destekler görünmektedir.¹⁷ O zaman distopik kurgular da yazarlarının tarih bilinçleri temelinde yapılan birer tarihsel çıkarım niteliği taşıyacaklardır.

2. George Orwell'in Distopik Kurgusunun Ortaya Çıkmasındaki Bilinç Dışı Unsurlar

Sigmund Freud, insanın zihinsel içeriklerinin her zaman farkında olmayacağını, bilinçli olmayan zihinsel durumların da olduğunu, zihnimizde olan birçok duygu, istek ve arzunun bilincinde olmadığını kuramsal ola-

16 George Orwell, *Neden Yazıyorum*, çev. Levent Konca, Sel Yayınları, İstanbul 2014, s. 7-16.

17 George Simmel, *Tarih Felsefesinin Problemleri*, çev. Gürsel Aytay, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2010, s. 9.

rak ortaya koymuştur. Bununla birlikte insan davranışlarını ortaya çıkaran yukarıda izah edilen bilinç dâhilinde olan unsurlar dışında bilinç dışı etmenler de olduğu ortaya konulmuştur. Bu bağlamda, Freud'un düşünce ve çalışmalarının üzerine kurulmuş bir psikolojik kuram ve yöntem olan ve en genel ifade ile insandaki bilinçdışını keşfetmeye yönelik bir çaba olan psikanalizde; çocuklukta bilinç altına atılmış bazı anlar ve hatırlanmak istenmeyen sahnelerin yaşamın ileriki safhalarını her bakımdan belirleyebilecek bir etkiye sahip olduğu belirtilmiştir. Söz konusu kurama göre çocuklukta deneyimler büyük bir önem taşıırken, insan hayatının yönlendirilmesine dair ilk izlerin bu dönemlerde belirdiği, dolayısıyla yaşamda karşılaşılan sıkıntıların, çıkmazların ekseriyetle ilk travmaya bir geri dönüş niteliği taşıdığı belirtilmiştir.¹⁸ Bu noktada bireyin özellikle çocukluk döneminde, zorunlu bir şekilde bilinç alanının dışına attığı bu dürtülerin, bilinç düzeyinde olmasalar da, bireyin davranışlarını, düşüncelerini ve hislerini yönlendiren temel unsur olduğu söylenebilir.

George Orwell'in distopik kurgusunun ortaya çıkmasında bilinç dışı unsurların da belirleyici ve yönlendirici birer unsur olduğu görülmektedir. Yazarın böyle dolaylı bir anlatım tekniğini seçmiş olmasını, karakterlerin ve hikâyenin bilinçdışıyla olan ilişkisine yormak mümkündür. Zira, yapıt yazarın ruh halinden önemli izler taşımaktadır. Orwell'in "Neden Yazıyorum" başlıklı eserinde kendisi hakkında verdiği bilgiler ve yaptığı değerlendirmeler de bu savı meşrulaştırmaktadır. Buna göre, beş ya da altı yaşından itibaren büyüyünce "yazar olması gerektiğini" bildiğini ifade eden Orwell'in sekiz yaşına gelene dek babasını hemen hiç görmemesi karamsarlığına dair ilk ipucunu vermektedir. Zira, kendisi hem bu yüzden hem de başka sebeplerden ötürü biraz yalnız kaldığını ve kısa sürede okul günleri boyunca sevilmemesine yol açacak nahoş bir yapmacıklık geliştirdiğini belirtmektedir. Yine yalnız çocuklara özgü olan hikâyeye uydurmak ve hayali insanlarla konuşmak gibi alışkanlıklarının olduğunu ifade eden Orwell'in kurgu olarak ifade ettiğimiz distopik yazının temellerinin çocuk yaşlardan itibaren atıldığını göstermektedir. Henüz o zamanlarda mutsuz sonları olan, ayrıntılı tasvirler, çarpıcı benzetmelere dayalı türde kitaplar yazmak istemesi de bunu doğrular niteliktedir.¹⁹

18 Bk. Sigmund Freud, *Günlük Yaşamın Psikopatolojisi*, çev. Şemsa Yeğin, Payel Yayıncılığı, İstanbul 1996; *Psikanaliz Üzerine Konferanslar*, çev. İhsan Kırımı, Alter Yayıncılık, Ankara 2012.

19 Orwell, *age.*, s. 7-16.

Orwell'a göre, geçimini sağlama gereksinimi dışında *katıksız egoizm, estetik coşku, tarihsel itki ve politik amaçlar* olmak üzere yazmayı sağlayan dört temel dürtü vardır. Bu dürtüler, her yazarın içinde farklı derecelerde bulunur ve ölçüleri her yazarda zamana ve içinde bulunduğu ortama göre değişir. Kendisi için yaradılış itibarıyla, ilk üç dürtünün dördüncüye ağır bastığını belirten Orwell, katıksız egoizmin yani zeki görünme, hakkında konuşulma, çocukluğunda kendisini hakir gören yetişkinlerden intikam alma gibi arzularının çocukluğunun yalnız geçmesinin ürünüdür. Tüm bunlar Orwell'in distopik kurgusunun dürtülerinin ilk gelişimine dair izler olup, Orwell'in yazınının oluşumunda çocukluğunda bilgisine ulaşma imkânımızın olmadığı birçok bilinç dışı unsurun olduğu da muhtemeldir.²⁰

3. George Orwell'in Distopik Kurgusunda Yitirilmiş Bir Gelecek Tasavvuru

George Orwell'in yakın dostu, yazar Julian Symons'a yaptığı açıklamadan anlaşıldığı kadarıyla kitabı 1948 yılında tamamladığı için, 1948'in son iki rakamının yerlerini değiştirip öykünü geçtiği tarih olarak 1984 yılını seçmiştir. Kitaba da aynı ismi vermiştir.²¹ Orwell'in 1984 yılında olacağını öngörerek tasvir ettiği toplum yapısında dünya düzeni Okyanusya (Oceania), Avrasya (Eurasia), Doğu Asya (Eastasia) olmak üzere birbirinden farklı yönetim yapılarına sahip üç süper güçten müteşekkildir. Bu süper güçler, müttefikler sıklıkla değişmek üzere her daim birbiriyle bir savaş halindedirler. Romanın odak noktası ise Okyanusya toplumdur. Okyanusya'da yönetim erki tek partinin elinde olup toplum yapısı da söz konusu parti üyeleri ve nüfusun %85'ini oluşturan, düşünmeyi öğrenememiş kimseler olarak nitelenen ve proller olarak söz edilen işçi sınıfından oluşmaktadır. Parti üyeleri arasında da bir hiyerarşi söz konusudur. Buna göre, iç parti üyeleri hükümetin yürütme işlevini icra eden kesimken, dış parti üyeleri ise memur kesimden oluşmaktadır. Söz konusu memur kesimi arasında yer alan Doğruluk Bakanlığı'nda çalışan Winston Smith isimli memur romanın ana karakteri olup, baskı altında yaşayan Okyanusya toplumu onun gözünden anlatılmaktadır.

Orwell'in tasvir ettiği toplum yapısında "Büyük Birader Seni İzliyor" mesajı her daim ve her yerdedir. Okyanusya toplumunda totaliter karakteristik gözetimler ile baskıcı bir aygıtla dönüşen iktidar, Büyük Birader'in denetimindedir ve mutlaktır. Politik anlamda en ufak bir muhalefete dahi

20 Orwell, *age.*, s. 7-16.

21 George Orwell, *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*, çev. Celal Üster, Can Yayınları, İstanbul 2013, s. 14.

müsaade edilmezken tek rakip devrim sırasında Büyük Birader ile aynı tarafta bulunmasına rağmen yönetimle fikir ayrılığına düşerek parti aleyhtarları bir tutum izlediğinden söz edilen Emmanuel Goldstein'dir. İktidar tarafından Okyanusya toplumuna bir yeraltı örgütü lideri olarak sunulan fakat romanda kendisinin ve hatta Büyük Birader'in bile hayatta olup olmadığı anlaşılamayan Emmanuel Goldstein, gerçekte suni olup toplumun karşıt kimlik üzerinden kontrol altında tutulmak istenen toplumda bir figürdür. Michael Foucault'un belirttiği "büyük kapatılma"²²nın söz konusu olduğu toplumda iktidarın toplum üzerindeki denetimi sürekli gözetim ve muhbirlikle sağlanmaktadır. Bu bağlamda parti ile işbirliği içinde olan muhbirlerin kullanımıyla parti aleyhtarları yapıların üstesinden gelinmektedir. Her yere konulmuş olan tele-aygıtlar ile Jeremy Bentham'ın "panoptikon hapishanesi" alegorisine paralelinde sürekli gözetim altında olmaları sebebiyle yalnız kalmak bile söz konusu değildir. Hemen her yerde bulunan "Büyük Birader Seni İzliyor" mesajları her an gözetildiklerini düşünen vatandaşların otokontrol sistemleriyle kişilikleri bastırılmaktadır.

Orwell'in resmettiği toplum yapısında "Düşünmek Suçtur ve Ayıkırı Düşünen Buharlaştır" İktidarın tekelinde bulunan «Düşünce Polisi» adı verilen kolluk kuvvetleri ve gelişmiş teknolojinin sağladığı imkânlar ile daimi gözetim yapılmaktadır. Düşünce Polisi'nin denetiminde bulunan tele-ekranlar ve mikrofonlar ile ekonomik üretim ve bilgi kaynakları dahi kontrol altında tutulmaktadır. Baskıcı rejim tarihsel süreç içerisinde toplumun bilincini kontrol etmek ve aykırı bir eyleme müsaade etmemek adına isyan, karşı çıkış, özgürlük gibi kavramları dilden izole etmiştir. "Çift-düşün" tekniğiyle birbirine zıt olan ve aynı anda bir arada bulunmayacak iki sözcüğü birden düşünülmesi ve kanıksanması sağlanarak her türlü ideolojik kelime oyunu yapılmaktadır. Partinin belirlediği:

Savaş Barıştır

Özgürlük Köleliktir

*Cehalet Kuvvettir.*²³

şeklindeki üç ilkesinde bu açıkça görülmektedir. Aynı şekilde bakanlık isimleri de Çift-düşün'e göre oluşturulmuştur. Buna göre, sürekli devam eden savaş organizasyonlarından Barış Bakanlığı, ülkede gıdaların dağıtımında Bolluk Bakanlığı, isyancıların izlenmesi, belirlenmesi, ele geçirilmesi ve cezalandırılmasından Sevgi Bakanlığı, partinin tüm uygulamalarını

22 Bk. Michel Foucault, *Büyük Kapatılma*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2015.

23 Orwell, *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*, s. 51.

mutlak gerçekliğe dönüştürülmesinden ve sunulmasından ise Doğruluk Bakanlığı sorumludur. Bunlara aykırı düşünen buharlaşır ya da türlü işkenceler ile vatandaşların zihinleri “2+2=5” yaklaşımını bile kabul edecek şekilde yeniden şekillendirilir.

Orwell'in resmettiği toplum yapısında “Geçmiş Zaman Yoktur, Bellek Deliği Vardır” Parti: “Geçmiş kontrol eden geleceği de kontrol eder. Bugünü kontrol eden geçmişi de kontrol eder” varsayımından hareketle, gazete, kitap, posterler, filmler kısacası tarihi belge niteliği taşıyan yazılı ve çizili her türlü yayını partinin ideolojisi doğrultusunda yeniden düzenleyerek geçmişin günü gününe, dakikası dakikasına güncellenmesini sağlar. Böylece parti uygulamalarının, öngörülerinin mutlak doğruluğunu zedeleyecek her türlü haber ve görüş kayıtlardan silinmektedir. Tarih, artık tekrar tekrar yeniden yazılan bir alana dönüşmüştür. Ortadan kaldırılması gereken her türlü belge ise bellek deliğinden içeri atılır. İnsanın belleği dışında herhangi bir kayıt kalmayınca artık herhangi bir gerçekliğin kanıtlanması da söz konusu olmamaktadır. Zaten bellekte kalanlar ve bilinenler de 101 Numaralı Oda'daki “uygulamalar” ile temizlenerek toplumun ve bireyin belleğinden partinin lehine geriye hiçbir şey kalmayacak bir hale getirilir.

Orwell'in resmettiği toplum yapısında “Erotizm Tehlike Arz Eder” Okyanusya toplumunda her alanda olduğu gibi cinsellik alanında da büyük bir baskı söz konusudur. Sevişmekten zevk almanın tümünden yok edilmesi amaçlanmaktadır dolayısıyla erotizm aykırı bir eylem olarak görülür. Parti üyeleri arasından kurul tarafından onaylanması koşuluyla evlilikler söz konusudur ancak burada güdülen amaç sadece partiye hizmetinde kullanılacak çocuklar dünyaya getirmektir. Bu yüzden, cinsel ilişkiye, “lavman yapmaktan farksız, hiç de iç açıcı olmayan sıradan bir işlem” olarak bakılır. Üstelik bu da açıkça dile getirilmez, çocukluklarından başlayarak dolaylı bir biçimde Parti üyelerinin beyinlerine işlenir.

Orwell'in resmettiği toplum yapısında “İnanç, Enerji Dağıtıcıdır, Dolayısıyla Yasaktır” Dinsel bakış açısı partiden farklı olmakla beraber her ikisinin de aynı yapıda olması ve benzer enerjiler için yarışıyor olmaları partinin tüm enerjisi kendi amaçları için kullanmak amacıyla dini unsurları yasaklamasına yol açmaktadır. Okyanusya toplumunda partiye mutlak bağlılık dışında enerji dağıtıcı her aktivite yasaklanmıştır.

Sonuç

İnsan düşüncesi dolayısıyla davranışlarının ve yaratımlarının nedensiz ve rastgele ortaya çıkması mümkün değildir. Bu davranışların arkasında ilk olarak insanın bilinci dâhilinde olan geçmişe dair birtakım unsurlar yani “Tarih Bilinci” bulunmaktadır. Tarih bilincinin oluşumunda kilit rol oynayan hafızanın arşiv fonksiyonu görererek geçmişini kendinde muhafaza ettiği bir mekanizmada, duyuvar aracılığı ile edinilen veriler, izlenimler yine bellek tarafından değiştirilip, dönüştürerek ihtiyaçlarımız, beklentilerimiz doğrultusunda bizlere sunulmaktadır. Yani, geçmişte başlamış bir olayın farklı şekil ve izlere bürünmesi mümkün olmakla beraber yok olması hiçbir şekilde söz konusu değildir. Hafıza, geçmişini kendinde bulundurarak aynı zamanda tarihin de oluşmasını sağlamaktadır. İnsanın başta hafıza olmak üzere söz konusu zihinsel durumlarının içe bakış yöntemiyle dolaysız olarak farkında olması ise ancak bilinç aracılığıyla olabilmektedir. Böylece bilinç ve tarih arasında oluşan bu interaktif ilişkiye bağlı olarak tarihin ne olduğunu algılama, kavrama, yorumlama yani tarihsel bilginin bilincinde olmak şeklinde bireyin “Tarih Bilinci” oluşmaktadır. İnsanın zihinsel eylemlerinin büyük bir kısmını oluşturan bu bilinç, yaşamımızdaki tüm pratiklerde belirleyici ve yönlendirici unsur olmaktadır. Tarih bilincinin şimdiki zamanın yanı sıra gelecek ile de dinamik bir ilişkisi bulunmaktadır. Çünkü, insanlar bir bütün olarak geleceklerine dair öngöründe bulunma, onu yönlendirme amacıyla bilgiler edinmek adına tarihe bakmak zorundadır. Bu sebeple, hayata dair bütün öngörüler büyük ölçüde geçmişte olmuş olan şeylere yani tarihe bakarak gelecek hakkında yapılan çıkarımlara dayanmaktadır. Bu doğrultuda, Biz (Yevgeni Zamyatin, 1921), Cesur Yeni Dünya (Aldous Huxley, 1932), 1984 (George Orwell, 1948), Fahrenheit 451 (Ray Bradbury, 1954), Sineklerin Tanrısı (William Golding, 1954) gibi distopyaların yazarlarının yaşadığı 20. yüzyılın ilk yarısının sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik koşullarını ve işledikleri konuları göz önünde bulundurduğumuzda, tüm bu yazınların yazarlarının tarih bilinçleri temelinde yapılmış birer tarihsel çıkarım niteliği taşıdığı görülmektedir.

İnsan düşüncesinin ve yaratımlarının arkasında yatan bir başka unsur ise insanın zihinsel içeriklerinin her zaman farkında olmadığını bilinçli olmayan zihinsel durumları yani “Bilinç Dışı” unsurlardır. Söz konusu bilinçdışı unsurlar çoğunlukla çocukluk dönemine ait duygu, istek ve arzuların oluşmaktadır. George Orwell temelinde incelediğimizde ise Orwell’in distopik kurgusunun oluşumunda yukarıda sözü edilen tarih bilincinin yanında çocuk yaşta babasından ayrı düşmesi, arkadaşları

tarafından sevilmemesi dolayısıyla yalnız kalıp envai yapmacıklar geliştirilmesi, sonu kötü biten yazılar yazma isteğinde bulunması, kendisini hakir görenlerden intikam alma gibi duygularının da etkili olduğu neticesine varılmıştır. Orwell'in çocukluğundaki bu ilk kırılmalar, ilk kopuş anlarının distopik kurgusunun en azından ümitsizlik ve karamsarlık boyutunun ilk dürtüleri olduğu düşünülmüştür. Netice itibariyle tarih bilinci ve bilinç dışı unsurlarının dürtüsüyle bir kurgu geliştiren Orwell, kurgusunda insanların her gelişmiş teknolojik imkânlar ile daim gözetim altında tutulduğu, en ufak aykırı düşüncenin dahi suç sayıldığı, tarih bilincinden bırakılarak aldatıldığı, küçük düşürüldüğü, inancın yasaklandığı ve erotizmin dahi yasaklandığı geleceğe dair yitik toplum resmetmiştir.

KAYNAKLAR

Bergson, Henri, *Zihin Kudreti*, çev. Miraç Katırcıoğlu, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1989.

Braudel, Fernand, *Tarih Üzerine*, çev. M. Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi, Ankara 1992.

Budak, Selçuk, *Psikoloji Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları*, Ankara 2003.

Camus, Albert, “Korku Çağı”, *Denemeler*, çev. Sabahattin Eyboğlu-Vedat Günyol, Say Yayınları, Ankara 1998, ss. 57-59.

Cangöz, Banu, “Geçmişten Günümüze Belleği Açıklamaya Yönelik Yaklaşımlara Kısa Bir Bakış”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22/1 (2005), ss. 51-62.

Collingwood, R.G., *Tarih Tasarımı*, çev. Kurtuluş Dinçer, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2010.

Gökberk, Macit, “Tarih Bilinci”, *Değişen Dünya Değişen Dil*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997, ss. 47-58.

Erdoğan, Tayfur, “Açık Tarihçilik: Tarih İnşasında Tartışmalı Konular-Yeni Eğilimler- Yeni İmkânlar”, *Cogito*, S. 73, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013, ss. 400-434.

Freud, Sigmund, *Günlük Yaşamın Psikopatolojisi*, çev. Şemsa Yeğin, Payel Yayıncılığı, İstanbul 1996.

_____, *Psikanaliz Üzerine Konferanslar*, çev. İhsan Kırımlı, Alter Yayıncılık, Ankara 2012.

Foucault, Michel, *Büyük Kapatılma*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2015.

Hobsbawn, Eric J., *Tarih Üzerine*, çev. Osman Akınbay, Agora Kitaplığı, İstanbul 2009.

_____, *Kısa 20. Yüzyıl 1914-1991 Aşırıklar Çağı*, çev. Yavuz Alogan, Sarmal Yayınevi, İstanbul 1996.

Locke, John, *İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme*, çev. V. Hacıkadiroğlu, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul 2004.

Orwell, George, *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*, çev. Celal Üster, Can Yayınları, İstanbul 2013

_____, *Neden Yazıyorum*, çev. Levent Konca, Sel Yayınları, İstanbul 2014.

Tekeli, İlhan, “Siyasetçilerin Tarihle İlişki Kurma Ahlakı Üzerine”, *Cogito*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013, ss. 283-304.

Toprakkaya, Arslan, “Geçmiş Zaman” Gerçekten “Geçmiş” midir?”, *Uluslar Arası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1/4 (2008), ss. 566-573.

Simmel, George, *Tarih Felsefesinin Problemleri*, çev. Gürsel Aytaç, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2010.